



Яна ЛІВЕНЦОВА

*магістрантка спеціальності
«Видавнича справа та редагування»*



Ганна ПОБЕРЕЗСЬКА

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри
видавничої справи та редагування
Національного технічного
університету України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»*

УДК 007:304:655

МЕДИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ ЯК ОБ'ЄКТ РЕДАГУВАННЯ В РЕФЕРАТИВНИХ ТЕКСТАХ

У статті на основі вивчення 60 рефератів, зібраних у реферативній базі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, здійснено аналіз насиченості науково-інформаційних текстів рефератів медичною термінологічною лексикою; охарактеризовано особливості редагування медичних термінів; визначено найпродуктивніші способи словотвору медичних термінів. Результати дослідження мають важливе значення для формування компетенції референтів і редакторів наукової та інформаційної діяльності, можуть бути застосовані в практиці організацій, які спеціалізуються на науково-інформаційній діяльності.

Ключові слова: науково-інформаційний текст, реферативний текст, медичний термін, першотвір, вторинний текст.

Вступ. Актуальність теми зумовлена збільшенням кількості медичних науково-інформаційних текстів у сучасному інформаційному суспільстві. За умов швидкого розвитку наукової сфери та потреби доступу до величезного масиву електронних і друкованих наукових потоків важливість дослідження редагування науково-інформаційних текстів є беззаперечною.

Нині медичну науку можна вважати однією з лексикографічно найзабезпеченіших (видано близько 70 словників із різних галузей медицини), систему сучасної української наукової медичної термінології вже сформованою [2]. У науковій літературі досить повно представлено результати дослідження термінологічних систем загалом (А. Бурячок, І. Кочан, А. Крижанівська, Т. Панько, О. Сербенська, Л. Симоненко та ін.), термінів медичної галузі зокрема (О. Герасименко, Ю. Сурмін, А. Ткач, Н. Цісар тощо), особливості редакторського опрацювання медичної термінології у медичних періодичних виданнях (Г. Поберезська). Процес термінотворення, добір, використання та редагування термінів у контексті науково-інформаційного тексту, взаємодія суб'єктів інформаційної діяльності розглядається в роботах О. Александрової, А. Вейзе,

В. Горькової, І. Кудлай, О. Тріщук, А. Ткач, О. Степанюк та ін. Проте недостатньо уваги зосереджено на особливостях функціонування медичних термінів у науково-інформаційній діяльності.

Мета публікації – виявити специфіку функціонування медичних термінів у реферативних текстах та їх редагування.

Для досягнення мети за допомогою контент-аналізу, статистичного методу виявимо насиченість медичною термінологічною лексикою науково-інформаційних текстів рефератів, визначимо найпродуктивніші способи словотвору медичних термінів; охарактеризуємо особливості роботи редактора з медичною термінологією в рефератах.

Об'єктом дослідження є медичні терміни, що функціонують у реферативних текстах.

Предмет дослідження – особливості редагування медичних термінів.

Матеріалом для аналізу доцільності й правильності вживання медичної термінології послуговували близько 60 рефератів, зібраних у реферативній базі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Виклад основного матеріалу. Реферат як один із видів науково-інформаційних текстів – це короткий адекватний виклад змісту наукової праці без її інтерпретації чи критики, який містить основні фактичні дані та висновки, необхідні для первинного ознайомлення з документом і виявлення доцільності звертання до нього [3].

У реферативному тексті завжди відображають такі групи відомостей [4; 5]:

1) нові ідеї, гіпотези, експериментальні дані, опис нових оригінальних конструкцій механізмів, інформація про відкриття та дослідження нових явищ або процесів;

2) фактичні дані, що не є принципово новими: відомості про застосування традиційних методів і технологій, фактичні показники, формули, цифрові дані, будь-які обчислення та відсоткові показники, які будуть зрозумілими користувачу-науковцю та можуть істотно скоротити текст реферату;

3) відомості, які використовують як ілюстративний матеріал, зокрема певна аргументація автора первинного документа.

Зазначені групи відомостей передаються у рефераті через численні терміни, що зумовлено його невеликим обсягом, стислістю порівняно з оригіналом наукового документа. Якщо терміни становлять значну частину реферату, то вміння вживати їх у професійній діяльності є беззаперечно важливим для редактора. Водночас зловживання науковою термінологією може значно ускладнити розуміння тексту навіть для фахівців.

При висвітленні основної інформації в рефераті важливо дотриматися смислової відповідності оригіналові, передати саме той зміст першотвору, який вклав у нього автор і відобразити його відповідно до заголовка праці [3]. Заголовок наукового твору є основним умістищем змістової інформації тексту, оскільки пошук наукових праць за інформаційними запитами відбуваються саме за назвою. Реферати передусім покликані бути помічниками читачам у науковій діяльності, тому точне і зрозуміле відтворення змісту першотвору завдяки вживанню термінів є необхідною умовою створення вторинних текстів.

Отже, важливість дослідження термінів у науково-інформаційних текстах можна обґрунтувати високою термінонасиченістю рефератів; необхідністю збереження адекватного викладу першоджерела у стислій формі реферату за допомогою вживання точних лексичних одиниць на позначення понять у різних галузях; забезпечення належного рівня культуромовного оформлення реферативних журналів.

Контент-аналіз частотності вживання термінів у рефератах медичної тематики дозволив виявити таку тенденцію: реферати, текстову частину яких складає менше 100 слів, є більш термінонасиченими, ніж ті, текстова частина яких містить більшу кількість слів. За допомогою статистичного методу підраховано, що у рефератах, які містять 100 слів, середня насиченість термінами складає 41,3 % (від 23 % до 54 %), а у

рефератах, які містять понад 100 слів – 35 % (від 20 % до 54 %). Середня насиченість термінами в усіх рефератах становить 38 %.

Проаналізувавши вживання у текстах рефератів загальнонаукових, галузевих і вузькоспеціалізованих термінів, дійшли висновку, що найуживанішою групою медичних термінів є галузеві, а найменш уживаною – вузькоспеціалізовані. Це зумовлено призначенням науково-інформаційних текстів для ширшої читацької аудиторії. Відповідно активне вживання галузевих і загальнонаукових термінів у рефератах дозволяє адаптувати текст для сприймання читачем-нефахівцем у галузі медицини.

Середній показник загальнонаукових і галузевих термінів для обох груп рефератів є майже однаковим, проте вузькоспеціалізовані терміни вживаються частіше саме в рефератах обсягом до 100 слів.

Найбільш насиченими термінами виявилися заголовки та допоміжні частини рефератів. Кількість термінів у заголовках до наукових робіт становить від 33 % до 100 % в окремих випадках. Крім того, 100 % термінів у заголовках виявлено у чверті досліджених рефератів. Насиченість термінами ключових слів становить від 90 % до 100 %.

Редактор повинен бути добре обізнаним із особливостями творення термінів в українській мові, оскільки в медичній галузі через взаємопроникнення іншомовних елементів і пристосування їх до українських законів словотвору з'являється чимало нових утворень [2]. Аналіз способів словотвору медичних термінів у рефератах показав, що найпродуктивнішими способами є:

- суфіксальний (напр., *чутливість, судина, діагноз, меланома, захворювання, лікування, новоутворення, відділення, втручання, операція, імунізація, симетричність* тощо);

- префіксально-суфіксальний (напр., *асиметрія, обстеження, антитіла, деформація, обмеження, захворювання, запалення* й ін.);

- основоскладання (напр., *світлолікувальний, світлобоязнь, клініко-діагностичні, доброякісний, спинозмозковий, хіміотерапія, доброякісний*).

Редактор повинен знати особливості їх творення за законами сучасної української мови та слідкувати за правильністю творення термінів.

У реферативних текстах не рекомендується використовувати громіздкі терміни-словосполучення, які збільшують варіативність поєднання їх складників та відповідно ускладнюють сприйняття інформації.

У процесі редакторського опрацювання науково-інформаційних текстів слід перевіряти доцільність уживаних референтом термінів і перевіряти їх семантичну і лексичну точність у похідному слові. Через необізнаність або власні вподобання референт може помилково обрати неправильні терміни і подати викривлену інформацію щодо першотвору. Невідповідність розуміння референтом певних понять, які вживає автор першотвору, може призвести до неадекватного розуміння суті документа та неправильного його тлумачення. Наприклад:

- *глобальний* (всесвітній, планетарний) – *глобулярний / глобульний* (той, що стосується *глобул*),

- *волосистий* (із волоссям) – *волосяний* (який стосується волосся, напр.: *волосяний фолікул*) – *волохатий* (із надмірною кількістю волосся, напр.: *хвороба волохатий чорний язик*),

- *еспандер* (хірургічний пристрій, що розширює підшкірний простір і збільшує площу шкіри) – *експандер* (пристрій, який розширює динамічний діапазон сигналу).

При редагуванні для запобігання двозначності необхідно уникати синонімії термінів, термінологічних понять у межах одного реферату. Редактор повинен проаналізувати словотвірні особливості термінів, які вживає референт й автор першотвору (із запозиченими чи українськими елементами), та забезпечити стандартизованість і нормативність їх уживання [2].

Референт і редактор повинні уважно ставитися до добору синонімів, перевіряти терміни за тлумачним чи термінологічними словниками для уникнення двозначності,

спотворення смислу повідомлення. За можливості варто уникати синонімії в межах одного реферату. Нині досі залишаються дискусійними проблеми визначення меж термінологічної синонімії, критеріїв синонімічності, співвідношення синонімії та варіантності [1; 2; 6].

Рекомендуємо подавати дефініції для авторських, маловідомих чи вузькоспеціалізованих термінів, маловідомих аббревіатур.

Аналізуючи явища полісемії, варто уточнювати поняття, наводити коротку дефініцію терміна, щоб не викривити авторський задум щодо сприймання першотвору читачем. Наприклад:

Одержано естетичні результати під час використання еспандерної дермотензії – метод дозволяє закрити ранову поверхню будь-якого розміру після видалення гігантських пігментних невусів.

Варто пояснювати нові та ще не усталені в галузі терміни, а також ті, які запропоновані автором першоджерела. У такому випадку референту варто подати коротке тлумачення. Якщо референт-автор не подав пояснення до складних термінів, то виправляти цей недолік доведеться редактору. Наприклад:

Розглянуто механізм утворення мальформацій – вродженого пороку розвитку судин – як один із можливих шляхів формування інших вад розвитку в ембріогенезі.

Редактору потрібно звертати увагу на нагромадження у межах однієї синтаксичної форми галузевих чи вузькоспеціалізованих термінів. Їх скупчення обтяжує текст, робить його громіздким, важким для читання і сприйняття. Наприклад:

Встановлено, що рівень експресії маркерів активації лімфоцитів у хворих на увеальну меланому з регресією пухлини після органозберігального лікування вище, ніж у хворих із прогресивним ростом пухлини.

Таку ваду тексту можна виправити шляхом спрощення синтаксичної конструкції, її поділу на короткі речення без втрати семантико-прагматичних особливостей, закладених автором першотвору.

Висновки. Отже, вивчення особливостей функціонування термінів у текстах рефератів та їх значення у змістовому вираженні першотвору важко переоцінити, оскільки реферати призначені для адекватного, повного, точного, чіткого викладу змісту первинного документа та є основною ланкою комунікації науковця і читача.

Зазвичай текст реферату створюють працівники науково-інформаційних установ на основі першотвору. Однак редагування доречності й правильності вживання термінів у науково-інформаційному тексті належить до компетенції редактора. Аналіз медичної термінології у рефератах є окремим етапом у його роботі, що пояснюється важливістю термінів у спрощенні процесу опису змісту першотвору. При укладанні і редагуванні рефератів слід забезпечити доцільність, точність, зрозумілість термінів, уникати повторення помилок авторів і референтів.

Результати дослідження є важливими для формування компетенції референтів і редакторів науково-інформаційної діяльності, можуть бути застосовані в практиці організацій, які спеціалізуються на науково-інформаційній діяльності.

Вивчення специфіки роботи редактора з реферативними текстами потребує подальшого дослідження, з огляду на збільшення їх кількості українською мовою та затребуваність у сучасному інформаційному суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Герасименко О. І. Науковий стиль дисертаційних праць медичної галузі / О. І. Герасименко // Українська термінологія і сучасність : збірник наукових праць. – Київ : Інститут української мови НАНУ, 2013. – Вип. IX. – С. 181–184.
2. Ткач А. Словотвірна ідентичність / варіантність української медичної термінології : дис... канд. філол. наук : 10.02.01 / Алла Василівна Ткач ; Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2009. – 219 с.
3. Трішук О. В. Редагування науково-інформаційного тексту : підруч. для студентів ВНЗ / О. В. Трішук ; Національний технічний ун-т України «Київський політехнічний ін-т». – Київ : НТУУ «КПІ», 2013. – 248 с.

4. Потапова Н. В. К вопросу об особенностях редактирования текста произведений научной литературы / Н. В. Потапова // Технологія і техніка друкарства : збірник наукових праць. – 2010. – Вип. 3 (29). – С. 143–151.

5. Пшенична Л. Термінологічна робота: науковий текст як джерело нових знань / Л. Пшенична, В. Шевченко, Н. Шишкіна // Проблеми української термінології. – 2008. – № 620. – С. 148–152.

6. Цісар Н. З. Вторинна номінація в системі української медичної термінології : автореф. дис... канд. філол. наук : 10.02.01 / Наталія Зіновіївна Цісар ; Львівський національний ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2009. – 18 с.

**Яна Лівенцова
Анна Поберезская**

Медицинская терминология как объект редактирования в реферативных текстах

В статье на основе изучения 60 рефератов, собранных в реферативной базе Национальной библиотеки Украины им. И. Вернадского, осуществлен анализ насыщенности научно-информационных текстов рефератов медицинской терминологической лексикой; охарактеризованы особенности редактирования медицинских терминов; определены продуктивные способы словообразования медицинских терминов в рефератах.

Результаты исследования имеют важное значение для формирования компетенции референтов и редакторов научной и информационной деятельности, могут быть применены в практике организаций, которые специализируются в научно-информационной деятельности.

Ключевые слова: научно-информационный текст, реферативный текст, медицинский термин, оригинал, вторичный текст.

**Yana Liventsova
Anna Poberezskaya**

Medical Terminology as an Editing Object in Abstract Texts

The article is based on the study of 60 abstracts collected in the abstract base of the National Library of Ukraine named I. Vernadsky, the analysis of the saturation of scientific and information texts of abstracts with medical terminological vocabulary; Characteristics of editing medical terms are characterized. The productive ways of word-formation of medical terms in abstracts are defined.

Usually the text of the essay is created by employees of scientific and information institutions on the basis of the original. However, the editing of the appropriateness and correctness of the use of terms in the scientific and information text is within the competence of the editor. When composing and editing abstracts, it is necessary to ensure the expediency, accuracy, clarity of terms, avoid repeating errors of authors and referents. The results of the research are important for forming the competence of the referents and editors of scientific and information activities, can be applied in the practice of organizations that specialize in scientific and information activities. Conducted content analysis and statistical analysis of the saturation of the medical terminological vocabulary of the texts of abstracts require further study of the reference text of medical subjects, given the increase in their number in the Ukrainian language and the relevance in the modern information society.

Key words: scientific information text, abstract text, medical term, original, secondary text.